

Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos ir inovacijų
komitetui

2026 m. rugsėjo 29 d., Nr. 26-1551R

DĖL KONKURENCIJOS ĮSTATYMO NR. VIII-1099 44 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO XVP-1037

Lietuvos verslo konfederacija (**LVK**) toliau teikia savo poziciją dėl siūlomų Konkurencijos įstatymo (**KĮ**) 44 str. pakeitimų.

LVK siūlomiems pakeitimams nepitaria, nes jiems nėra jokio aiškaus ir pagrįsto poreikio, o jų priėmimas pakenktų teismų sprendimo kokybei, teisingumo užtikrinimui, keltų klausimų dėl atitikties Žalos Direktyvai¹, nėra suderinamas su esama Lietuvos ir Europos Sąjungos teismų praktika.

Esminių LVK argumentų apibendrinimas:

- 1) Prezumpcijos palengvina vartotojų atstovų darbą teisme. **Tačiau siekiant šio tikslo, negalima aukoti kokybiško teismo proceso ir teisingumo. Prezumpcijų rizika – jomis bus remiamasi kaip taisykle, nors reali žala galėjo būti tiek mažesnė, tiek didesnė.**
 - a. Bet kokio konkretaus procento įtvirtinimas neatitiktų realybės. Pažeidimų žala gali svyruoti nuo 0 proc. iki daug didesnių nei 10 proc. skaičių.
- 2) Jau 2017 m. buvo svarstoma, kokius palengvinimus žalos ieškiniams priimti, kuriant ir priimant ES Žalos Direktyvą. Po priimtų palengvinimų, šiuo metu vartotojų atstovų ieškiniai Lietuvoje yra sėkmingi ir išsprendžiami operatyviai.
 - a. Vairavimo kartelis – vairavimo mokyklos išmokėjo kompensacijas vartotojams, kai gavo vartotojų atstovų pretenziją. Kompensacijoms gauti net neprireikė kreiptis į teismą. Vien ieškinio *galimybės* užteko tam, kad žala būtų atlyginta.
 - b. Notarų kartelis – viešai nėra skelbiamas joks kvietimas jungtis į grupės ieškinį. Nėra pagrindo teiginiui, kad to priežastis – per sunkus žalos dydžio įrodymas teisme.
 - c. Remiantis viešai prieinama informacija, kitų aktualių² pavyzdžių kol kas nėra.
- 3) **Aiškinamajame rašte nepateikiami pavyzdžiai apie nesėkmingas ar bent jau dėl žalos dydžio nustatymo įstrigusias vartotojų bylas – nes tokių pavyzdžių, tikėtina, nėra.**
- 4) Projekto iniciatoriai taip pat nepaaiškina, kas pasikeitė po 2017 m., kodėl prireikė papildomų priemonių, kodėl anksčiau identifikuoti prezumpcijos trūkumai nebeaktualūs ar turėtų būti laikomi mažesne blygybe. Vietoje to, Aiškinamajame rašte remiamasi tik silpnais šaltiniais ir argumentais:
 - a. Latvijos pavyzdžiu, kuris nėra nei naujas (įsigaliojęs tais pačiais 2017 m.), nei sektinas. Ne vienas akademinis tyrimas yra suabejojęs tuo, ar Latvijos įstatymas atitinka Žalos Direktyvą.
 - b. Tyrimais ir dokumentais, kurie nėra nauji ir buvo paskelbti ir žinomi iki Žalos Direktyvos³. Tie patys šaltiniai ir pripažįsta, kad žala praktikoje gali būti įvairi ir juose **nėra jokios rekomendacijos** reguliavime nustatyti konkretų preziumuojamą žalos dydį.
- 5) Net ir šiais silpnais pavyzdžiais remiamasi netinkamai. Pavyzdžiui, siūloma prezumpciją taikyti ir susitarimams tarp tiekėjo ir platintojo, piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi. Latvijos

¹ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2014/104/ES 2014 m. lapkričio 26 d. dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo.

² „Aktualiais pavyzdžiais“ laikomi atvejai, kuriems taikomi po Žalos Direktyvos priimti palengvinimai (t. y. pažeidimas prasidėjo ar tęsėsi po 2017 m. sausio 1 d.) ir; kuriuose tiesiogiai nukentėjo vartotojai, o ne kiti pirkėjai kaip verslas ar valstybė ir; kuriuose draudžiamo susitarimo faktą jau galutinai patvirtino teismai.

³ 2014 m. John Connor tyrimu ir 2014 m. EBPO gairėmis.

- reguliavimas taikomas tik karteliniams susitarimams tarp konkurentų, minimas tyrimas taip pat analizavo tik šių susitarimų žalą. Kiti pažeidimai – skirtingi nei kartelinis susitarimas tarp konkurentų, todėl siūlomų prezumpcijų taikymas rizikuoja pažeisti Žalos Direktyvos nuostatas.
- 6) Aiškinamajame rašte taip ir nenurodoma, kokių **konkrečių** rezultatų tikimasi (Daugiau grupės ieškinių? Didesnių priteisiamų sumų? Lengvesnio darbo vartotojų atstovams?). Kadangi nėra aiškaus poreikio pakeitimams, nėra ir aiškaus tikslo.
- a. Net nesulaukus daugiau Žalos Direktyvos perkėlimo rezultatų (nes daugybė nutarimų dar nagrinėjami teismų), jau siūlomi pokyčiai.
- 7) Galiausiai, siūlomas reguliavimas, kad jokios su prezumpcijos paneigimu susijusios išlaidos nebūtų atlygintos verslui, yra nesąžiningas ir beprecedentis.
- a. Reguliavimu būtų pirma sukuriama problema (didelei daliai atvejų visiškai netinkama 10% prezumpcija), o tuomet už problemos sprendimą (prezumpcijos paneigimą, remiantis įrodymais) pilna apimtimi turėtų sumokėti atsakovas.
- b. Lietuvos teismai jau dabar galėtų *iš dalies* mažinti iš vartotojų atstovų priteisiamas išlaidas. Priteisdami išlaidas, teismai turi įvertinti visą kontekstą (pvz., pasekmes bylos šalims). Tai rodo, kad vartotojų padėtis gali būti įvertinta, tačiau nereiškia, kad galima apskritai nepriteisti jokių išlaidų, kaip siūloma.
- c. Reguliavimas, kuris reikalauja nepriteisti jokių su prezumpcijos paneigimu susijusių išlaidų, būtų neproporcingas ir prieštarautų lygiateisiškumo, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams.

Projektas turi ir kitų trūkumų (pvz., be šaltinių ir išnašų teigia, kad vartotojai yra silpnoji ginčo šalis, nors konkrečiai konkurencijos teisės ir Žalos Direktyvos kontekste tai sunkiai dera su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimais).

Visi LVK argumentai ir juos pagrindžiantys šaltiniai pateikiami toliau.

Dėl prezumpcijos, kad žala lygi 10% sumokėtos kainos

Pirma, Europos Sąjungos mastu jau buvo svarstytas klausimas dėl žalos dydžio prezumpcijų **ir nuspręsta jų neįvesti**. Nėra priežasčių šią poziciją keisti.

Konkrečios žalos dydžio įtvirtinimas yra pavojingas dėl to, kad kiekvienas atvejis yra specifinis, žala gali būti tiek didesnė, tiek mažesnė. Europos Komisija, siūlydama priimti Žalos Direktyvą, nurodė, kad konkrečios skaičiaus įtvirtinimas galėtų netgi pakenkti ieškovams, nes jie būtų skatinami siekti būtent prezumpcijoje nurodyto dydžio (kaip 10 %), net jei reali žala buvo didesnė⁴. Taigi, nėra pagrindo vienam konkrečiam skaičiui, o jo nustatymas kelia riziką, kad teismai nustatytu skaičiumi praktikoje ims vadovautis kaip taisykle⁵.

Aiškinamajame rašte nėra pateikiama jokia motyvacija, kodėl sprendimai, priimanč ir perkeliant Žalos direktyvą, nepasiteisino ir turėtų būti pakeičiami; taip pat nepaaiškinama, kodėl tuo metu identifikuoti konkrečios žalos dydžio (pvz., 10 %) trūkumai nebėra aktualūs ar turėtų būti laikomi mažesne blygybe (lyginant su tariama Projekto nauda).

⁴ Europos Komisijos poveikio vertinimo ataskaitos dėl Žalos Direktyvos siūlymo ([nuoroda](#)) 89 p.

⁵ Lena Hornkohl, 'The Presumption of Harm in EU Private Enforcement of Competition Law: Effectiveness vs Overcompensation' (2021) 5 EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC) 29–59, 46 psl.

Moksliniuose straipsniuose pripažįstama, kad Latvijos reguliavimas (kurį siūloma sekti) yra **abejotinas dėl galimo prieštaravimo Žalos Direktyvai**⁶. Žalos Direktyvos preambulės 47 p. numato:

„<...> tikslinga laikytis prezumpcijos, kad kartelinio pažeidimo buvo padaryta žala, ypač dėl poveikio kainoms. <...> **Ši prezumpcija neturėtų būti taikoma konkrečiai žalos sumai.**“

Toks preambulės tekstas rodo visiškai aiškų apsisprendimą Žalos Direktyva nenumatyti konkrečių žalos dydžių. Absoliuti dauguma (apie 90 %) Europos Sąjungos valstybių tokios prezumpcijos ir neturi. Panašią prezumpciją turi tik Latvija, Vengrija ir Rumunija – nėra jokių priežasčių, kodėl šios jurisdikcijos turėtų būti pavyzdžiais Lietuvai.

Tiksliai žalą apskaičiuoti reikalauja ir Lietuvos aukščiausiojo teismo praktika⁷. Siūloma prezumpcija taip pat nėra suderinama su šiuo principu.

Antra, KĮ ir dabar numato papildomus palengvinimus žalos ieškiniams. Šie palengvinimai yra tinkamesni ir užtikrina teisingesnę, kokybiškesnę procesą, dėl ko jie ir buvo pasirinkti perkeliant Žalos Direktyvą.

Šiuo metu procesas, paremtas KĮ nuostatomis, atrodo taip:

- 1) Preziumuojamas faktas, kad žala buvo (KĮ 44 str. 3 d.).
 - a. Tai svarbu, nes draudžiami gali būti ir susitarimai, dėl kurių realios žalos nebuvo (pvz., praktikoje susitarimo šalys nesilaikė).
- 2) Teismas bando nustatyti realų žalos dydį, remdamasis į bylą pateiktais įrodymais (KĮ 44 str. 4 d.). Kartais šis procesas bus lengvas, kartais – itin sudėtingas.
- 3) Jei teismas mato, kad tikslaus žalos dydžio nustatyti negali arba tai sunku, teismas gali remtis prielaidomis pagal Europos Komisijos metodinę medžiagą (KĮ 44 str. 4 d.). Taip pat yra galimybė prašyti Konkurencijos tarybos išvados dėl žalos dydžio (KĮ 51 str. 8 d.).

Taigi, **žalos atlyginimo ieškiniai jau yra palengvinti**. Vėlgi, nėra pateikiami jokie argumentai, kodėl šie palengvinimai yra nepakankami, nepasiteisinę.

Trečia, šiuo numatyti palengvinimai yra efektyvūs. **Vartotojų atstovai laimėjo vienintelę bylą, kuri buvo inicijuota (ir tą padarė be ilgo proceso teismuose).**

Yra vos du Konkurencijos tarybos nutarimai, kurie:

- 1) Nustatė pažeidimą, kuris nebuvo pasibaigęs iki dėl Žalos Direktyvos priimtų pakeitimų ir palengvinimų įsigaliojimo 2017 m. sausio 1 d. **ir**;
- 2) Nustatė pažeidimą, dėl kurio tiesiogiai nukentėjo vartotojai (be vartotojų, tiesiogiai nukentėti gali kiti pirkėjai – kiti verslai, valstybė⁸) **ir**;

⁶ Lena Hornkohl, 'The Presumption of Harm in EU Private Enforcement of Competition Law: Effectiveness vs Overcompensation' (2021) 5 EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC) 29–59, 45 psl., Peter Miskolczi Bodnár, 'Hungary' knygoje Anna Piszcz (ed), Implementation of the EU Damages Directive in Central and Eastern European Countries (University of Warsaw Faculty of Management Press 2017) 127, 303 psl..

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127/2012, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-286-313/2017, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-148-248/2019, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-1075/2019

⁸ Pavyzdžiui, Konkurencijos tarybos 2021 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. 1S-135 (2021) ir Konkurencijos tarybos 2019 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 1S-93 (2019) nustatė pažeidimus viešuosiuose pirkimuose. Tiesioginis pirkėjas – valstybė, o ne vartotojas.

- 3) Yra galutinai patvirtinti teismų (o ne vis dar ginčijami, siekiant nustatyti, ar draudžiamas susitarimas apskritai buvo)⁹.

Pirmas iš dviejų šias sąlygas atitinkančių nutarimų – vairavimo mokyklų kartelis¹⁰. Remiantis viešai prieinama informacija, Vartotojų aljansas organizavo grupės vartotojų ieškinį ir pasiekė sėkmingą rezultatą. Nors į kvietimą prisijungti prie ieškinio prisijungė vos apie 20 vartotojų, draudžiamo susitarimo dalyviai sutiko sumokėti kompensacijas (vidutiniškai 100 Eur) gavę pretenziją. Teismo šis atvejis net nepasiekė – vien grupės ieškinio *galimybės* užteko tam, kad praktikoje būtų įgyvendinti vartotojų reikalavimai¹¹. Tai parodo, kad vartotojai gali efektyviai atgauti padarytą žalą. Esamos priemonės ir palengvinimai veikia.

Kitas atvejis – notarų draudžiamas susitarimas¹². Lietuvos teismai galutinai patvirtino, kad Notarų rūmų sprendimai pažeidė draudžiamų susitarimų taisykles¹³. Tačiau šiuo atveju nėra jokios viešai prieinamos informacijos apie tai, kad apskritai būtų organizuotas vartotojų grupės ieškinys. Jei ieškinys nėra organizuojamas – nėra pagrindo teigti, kad problema yra per sunkus žalos dydžio įrodinėjimas.

Taigi, remiantis viešai prieinama informacija, nėra nei vieno atvejo, kuomet vartotojai (ar jų atstovai) būtų sulaukę nepalankaus sprendimo teisme dėl žalos dydžio. Netgi nėra nei vieno atvejo, kuomet vartotojai (ar jų atstovai) būtų įsivėlę į keletą metų trunkantį teisminį ginčą dėl žalos atlyginimo apskritai. Žala buvo atlyginta taikos susitarimu, net nepradėjus teismų. Kam tuomet yra reikalingi Projektu siūlomi pakeitimai, kurie su savimi neša trūkumus ir rizikas?

Ketvirta, Projektu siūlomas reguliavimas be jokio pagrindo 10 % žalą preziumuotų kiekvienu atveju – net jei konkrečioje byloje galima nustatyti konkretų žalos dydį.

Kaip jau minėta, dabartinį reguliavimą galima apibendrinti trimis-keturiais žingsniais (preziumuojamas žalos faktas; bandoma nustatyti jos dydį, jei sunku/neįmanoma – galima remtis apytiksliais dydžiais, prielaidomis pagal EK metodologiją; taip pat galima prašyti Konkurencijos tarybos išvados).

Projektu siūloma šias taisykles ir toliau taikyti bylose, kuomet ieškinį teiktų nukentėjęs verslas ar valstybė. Tačiau kai ieškinį teiktų vartotojų atstovai, procesas keistųsi ir atrodytų taip:

- 1) Preziumuojamas faktas, kad žala buvo (KĮ 44 str. 3 d.).
- 2) Preziumuojama, kad jos dydis – 10 proc. (**netaikomas** KĮ 44 str. 4 d.).

Taigi, Procesas iš karto peršoktų į preziumuojamą žalos dydį, net nereikalaujant, kad teismas prezumpcija ar apytiksliais dydžiais remtųsi tik tuo atveju, kai sunku nustatyti tikslią žalą. Tokiu būdu dar labiau rizikuojama, kad įrodymai būtų vertinami paviršutiniškai, o 10 proc. prezumpcija praktikoje virstų ne visuomet pagrįstai pritaikoma taisykle.

Nėra aišku, ar Projekto tikslas ir yra taip prašokti pirmąjį etapą. Tačiau tokia būtų Projekto pasekmė, kadangi juo siūloma ginčiuose prieš vartotojų atstovus netaikyti KĮ 44 str. 4 d.

Problema ta, kad Projektu siūloma formuluotė laiko, kad žalos nustatymas **visada** yra itin sunkus ar neįmanomas. Tai nėra tiesa. Pavyzdžiui, Konkurencijos taryba savo praktikoje buvo nustačiusi susitarimą

⁹ Beveik visi 2021 m. ir vėliau priimti nutarimai vis dar ginčijami teismuose.

¹⁰ Konkurencijos tarybos 2018 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 2S-7 (2018).

¹¹ <https://www.lrt.lt/naujienos/eismas/7/2283696/kirtis-karteli-sudariusioms-vairavimo-mokykloms-mokiniams-tures-atlyginti-nuostolius>

¹² Konkurencijos tarybos 2018 m. balandžio 26 d. nutarimas Nr. 2S-2 (2018).

¹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-629/2024.

tarp proginių suknelių salonų, kad vartotojos, norinčios pasimatuoti suknelę, už tai turi sumokėti 10 Eur mokestį¹⁴. Žalos dydis šiuo atveju yra aiškus – tai yra ne procentas nuo įsigytos suknelės kainos, o 10 Eur už kiekvieną apmokestintą matavimąsi. Tačiau prezumpciją siūloma taikyti visada, todėl viena iš šalių turėtų ją paneigti. Nėra aišku, kokią vertę kuria toks procesas.

Penkta, Projekto Aiškinimasis raštas yra grindžiamas nepagrįstais teiginiais, kad vartotojai yra silpnesnė ginčo pusė, todėl jiems reikalingi papildomi reguliavimo palengvinimai.

Tai nėra pagrindžiama jokia teismų praktika ar kitais šaltiniais. Įprastai toks teiginys ir yra savaime suprantamas – ne vienoje srityje priimtas reguliavimas, kuris papildomai saugo vartotojus (pvz., nesąžiningų sutarčių sąlygų reguliavime).

Tačiau konkrečiai žalos atlyginimo dėl konkurencijos teisės pažeidimų kontekste, **Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad Žalos Direktyva jau suteikia papildomus palengvinimus ieškovui, kurie gali ištaisyti jėgų pusiausvyrą tarp verslo ir vartotojų. Atitinkamai, vartotojus savaime laikyti silpnąją šalimi (taip, kaip tai daroma vartotojų teisių apsaugos reguliavime, direktyvose), nėra pagrįsta:**

*„Iš to matyti, kad, **skirtingai** nuo 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais <...> ir susijusi su sutartimis, kuriose paprastai dalyvauja silpnesnioji šalis – vartotojas ir stipresnioji šalis – verslininkas, pardavęs prekes, išnuomojęs daiktus ar suteikęs paslaugas, esant sutartiniuose santykiuose pasireiškiančiam galios skirtumui, be kita ko, ribojamam nesąžiningų sutarties sąlygų draudimo principo, kurį pažeidus iš esmės panaikinamos tokios sutarties sąlygos, Direktyva 2014/104 [Žalos Direktyva] susijusi su ieškiniais dėl įmonės deliktinės atsakomybės, o jiems būdinga ginčo šalių galios pusiausvyrą, kuri dėl nacionalinių priemonių, **perkeliančių visas šio sprendimo 44 punkte išvardytas šios direktyvos nuostatas, atsižvelgiant į tai, kaip panaudojamos taip suteiktos priemonės, visų pirma ieškovui, gali būti subalansuota.**“¹⁵*

Vartotojus papildomai ginantis reguliavimas yra logiškas, kuomet kalbama apie vieno vartotojo ir verslo derybas (pvz., dėl sutarties sąlygų). Tačiau žalos atlyginimo bylose vartotojai kartu jungiasi į grupės ieškinius ir yra atstovaujami profesionalių organizacijų ir atstovų. Teiginys, kad vieną pusę atstovaujančios profesionalios organizacijos yra savaime silpnesnės (taip, kaip silpnesnis būtų pavienis vartotojas), kelia abejonių – ypač atsižvelgiant į visus Žalos Direktyvoje numatytus palengvinimus ieškovams. Pavienių vartotojų ieškiniai nėra ir nebūtų perspektyvūs net ir priėmus Projektu siūlomus pakeitimus; šiai problemai spręsti ir sukurtas grupės ieškinio institutas.

Šešta, nėra paaiškinama, kokios konkrečios naudos tikimasi priėmus Projektą. Aiškinamajame rašte kalbama apie išaugsiantį vartotojų pasitikėjimą. Įstatymo pakeitimai, kuriais gali būti sukeliami ir žala (pvz., teisingam bylos nagrinėjimui), turėtų numatyti aiškų rezultatą – ko yra tikimasi? Daugiau grupės ieškinių? Didesnių priteisiamų sumų? Lengvesnio darbo vartotojų atstovams? Tik tuomet bus galima pasverti, ar siūlomos priemonės yra tinkamos, proporcingos.

Kadangi nėra aiškaus poreikio Projektu siūlomiems pakeitimams, nėra ir aiškaus tikslo. Net nesulaukus daugiau Žalos Direktyvos perkėlimo rezultatų (nes daugybė nutarimų dar nagrinėjami teismų), jau siūlomi pokyčiai.

¹⁴ Konkurencijos tarybos 2017 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 2S-8 (2017).

¹⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2023 m. vasario 16 d. sprendimas *Traficos Manuel Ferrer*, C-312/21, ECLI:EU:C:2023:99

Apskritai, priėmus siūlomą reguliavimą, pagrindiniai to naudos gavėjai greičiausiai ir būtų vartotojus atstovaujantys profesionalai (kaip Projektą inicijavęs Vartotojų aljansas). Remiantis viešai prieinama informacija, vartotojai už jų paslaugas įprastai tiesiogiai nemoka, tačiau kaip atlygį organizacijos pasiima dalį (pvz., 20%) laimėtos sumos sėkmės atveju¹⁶. Patys Vartotojai tiesiogiai taip pat nepatiria jokių rizikų ar kaštų (pvz., bylinėjimosi išlaidų atlyginimo).

Priėmus siūlomą prezumpciją, būtų prašomas etapas, kuomet pirma būtų bandoma nustatyti tikslų žalos dydį ir būtų iš karto pradedama nuo 10% žalos prezumpcijos. Tai padaro vartotojų atstovų darbą lengvesnį ir paprastesnį. Kaip minėta, šis palengvinimas yra sukuriamas kokybiško teismo proceso ir teisingumo sąskaita. Tuo tarpu gauta „nauda“ nebūtinai bus perkelta vartotojams. Juk jei vartotojas moka 20% sėkmės mokestį, niekas neužtikrina, kad šis mokestis priėmus pakeitimus sumažės. Vartotojų atstovai tiesiog galėtų gauti tą patį atlyginimą už mažiau darbo, todėl ir yra labiausiai suinteresuoti siūlomais pakeitimais (nepaisant jų žalos, neaiškios prasmės).

Septinta, nėra aišku, kodėl projektas yra nukreiptas būtent į žalos atlyginimą dėl konkurencijos teisės pažeidimų. Vartotojams žala daroma ir kitais pažeidimais – pvz., kuomet nutekinami duomenys (dėl ko buvo pareikštas sėkmingas vartotojų grupės ieškinys prieš UAB „Prime Leasing“), pažeidžiami vartotojų teisių apsaugos įstatymai, aplinkosauginiai reikalavimai ir kt.

Vietoje to, pakeitimai siūlomi konkurencijos teisės srityje, kurioje ir taip perkelta Žalos direktyva, numatanti svarbius, praktikoje veikiančius palengvinimus ieškovams; kol kas nėra vartotojams nesėkmingos praktikos pavyzdžių.

Aštunta, Projektas turėtų kitų neigiamų pasekmių konkurencijos teisės priežiūrai. Ką yra numatyta galimybė verslui pačiam pranešti apie pažeidimą Konkurencijos tarybai (arba, jei tyrimas jau pradėtas, gauti reikšmingą nuolaidą baudai, jei verslas suteikia naudingų, papildomų pažeidimo įrodymų). Verslui tuo pasinaudojus, galima arba visiškai išvengti, arba gerokai sušvelninti visas neigiamas pasekmes (baudas, vadovo atsakomybę), **išskyrus žalos atlyginimo ieškinius**. Net ir jei apie pažeidimą verslas pirmas pranešė Konkurencijos tarybai, iš jo galima reikalauti žalos visa apimtimi.

Pastaraisiais metais Europos Komisija (kuri turi analogišką reguliavimą) sulaukia daug mažiau kreipimųsi dėl atleidimo nuo baudos ar jos sumažinimo. Tyrimuose ir konkurencijos priežiūros institucijų atstovų pasisakymuose kaip esminė to priežastis įvardijami pastaraisiais metais paplitę žalos ieškiniai.

Kuo didesnė rizika, kad bus pareikštas žalos ieškinys (ypač jei, pvz., gali būti paskaičiuotas nepagrįstai per didelis žalos dydis) – tuo mažesnės paskatos verslui pirmam pranešti apie pažeidimus. Tai apskritai mažina draudžiamų susitarimų išaiškinamumą. Jei nėra realios galimybės gauti visapusišką amnestiją, sukuriamos paskatos įrodymus naikinti ir slėpti.

Konkurencijos taryba statistikos apie gautus prašymus neskelbia, tačiau yra bent vienas atvejis, kuomet įmonė pasinaudojo šia galimybe, o dėl pažeidimo galėjo būti padaryta žala vartotojams¹⁷. Vietoje to, kad tai būtų gerasis pavyzdys rizikuojama, kad paskatos teikti įrodymus Konkurencijos tarybai dar labiau mažės.

Apie šį kontekstą ir tokį Projektu siūlomų pakeitimų galimą poveikį Aiškinamajame rašte visiškai neužsimenama.

¹⁶ <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1707420/vartotoju-aljansas-inicijuoja-ieskini-del-paviesintu-citybee-klientu-duomenu>, „Anot jo [Vartotojų aljanso vadovo], kiekvienas bylos dalyvis sėkmės atveju galėtų tikėtis 300 eurų kompensacijos, tačiau bus nuskaičiuotas 20 proc. vadinamasis sėkmės mokestis.“.

¹⁷ Konkurencijos tarybos 2024 m. lapkričio 12 d. Nr. 1S-110 (2024).

Dėl prezumpcijos taikymo apimties

LVK apskritai prieštarauja konkretaus žalos dydžio (pvz., 10%) prezumpcijoms, kadangi jos nėra pagrįstos ar reikalingos ir neigiamai paveiktų teismo procesų kokybę.

Tačiau Projektu siūloma ir itin plati, kitur netaikoma prezumpcijos apimtis – ją siūloma taikyti visiems KĮ draudžiamiesiems susitarimams (KĮ 5 str.) ir netgi piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi (KĮ 7 str.).

Aiškinamajame rašte kaip argumentai už prezumpcijos taikymą pateikiami Latvijos reguliavimo pavyzdys, EBPO gairės ir vienas mokslinis tyrimas. Tačiau tiek minimas tyrimas, tiek Latvijos reguliavimas apima **tik** kartelinius susitarimus tarp konkurentų. Tuo tarpu cituojamos EBPO gairės piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi žalą siūlo apytiksliai vertinti vos 5 %.

Apskritai, Žalos Direktyvos preambulės 47 p. numato žalos prezumpciją (kad žala buvo) **tik** karteliniams susitarimams tarp konkurentų. Tai Žalos Direktyvoje aiškinama šių susitarimų slaptumu, dėl ko ieškovams reikalingi palengvinimai. Tačiau tokia argumentacija yra visiškai netinkamai piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi ar kitiems draudžiamiesiems susitarimams, kadangi tokie veiksmai gali būti visiškai vieši. Lygiai taip pat ir vėlesnis Žalos Direktyvos tekstas (pvz., 17 str. 2 d.) numato prezumpciją, kad žala buvo tik kartelinių susitarimų atveju. Tai buvo sąmoningas pasirinkimas, nes kiti pažeidimai skiriasi savo slaptumu, pavojingumu ir kitomis aplinkybėmis.

Dėl siūlomos taisyklės, kad įrodžius kitokį nei 10% žalos dydį, su šia ginčo dalimi susijusios išlaidos nebūtų priteisiamos iš vartotojų

Projektu siūlomas beprecedentis Lietuvoje ir LVK žiniomis niekur kitur netaikomas reguliavimas, kuris numatytų, kad **jokios** išlaidos, susijusios su tam tikra ginčo dalimi, nebūtų atlygintos verslui. Siūloma ne iš dalies sumažinti verslo patirtas išlaidas, bet jų nekompensuoti visiškai (kiek jos susijusios su prezumpcijos paneigimu).

Aiškinamasis raštas yra grindžiamas Latvijos pavyzdžiu ir akademinio tyrimu, tačiau šie šaltiniai Projektu siūlomo reguliavimo nepagrindžia. Latvijoje tokios taisyklės nėra, o tyrimas yra apie kitą temą (galimą žalos dydį). O Lietuvos praktikoje vartotojai lengvai laimėjo vienintelį žalos dėl draudžiamo susitarimo ginčą, kuris, remiantis viešai prieinamais šaltiniais, buvo organizuotas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas negali būti sprendžiamas mechanškai – net ir kalbant apie pralaimėjusios šalies išlaidas (kuriai įprastai taikomas principas „pralaimėjęs moka“). Net ir tokiu atveju teismas gali nukrypti nuo bendrų taisyklių, atsižvelgdamas į konkretų ginčą, išlaidų paskirstymo rezultatą ir jo poveikį ginčo šalims, šalių elgesį proceso metu, kitas aplinkybes¹⁸. Taigi, teismai jau dabar gali vertinti ginčo kontekstą (kad jame dalyvauja vartotojai) ir atitinkamai iš dalies mažinti verslui priteistinas bylinėjimosi išlaidas.

Tačiau vietoje subalansuoto požiūrio, kuris atsižvelgtų tiek į atsakovo, tiek į ieškovo teises (ir bendrą interesą užtikrinti, kad vartotojų atstovai nebijotų teikti ieškinių, baimindamiesi didelių išlaidų atlyginimo pralaimėjimo atveju), siūloma paprasčiausiai **nieko** neatlyginti. Kitaip tariant, **siūlomas reguliavimas pirma sukurtų problemą (didelei daliai atvejų netinkamą 10 % prezumpciją), o tada numatytų, kad verslas turi net ne iš dalies, o pilna apimtimi sumokėti už šios problemos sprendimą (priimti visus prezumpcijos paneigimo kaštus).**

Tokia situacija prieštarauja lygiateisiškumo, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-7-75-916/2023 36 punktas.

Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės išvados dėl siūlomų pakeitimų

LVK toliau teikia savo poziciją dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės išvados, kuria siūloma atsisakyti 10 proc. žalos prezumpcijos taikymo piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi (KĮ 7 str. pažeidimai), bet ją taikyti konkurentų susitarimams, kurie riboja konkurenciją pagal savo tikslą (karteliams).

LVK nuomone, verslo aplinkai, teismų sprendimo kokybei ir teisingumo užtikrinimui kenkia pasiūlymas įtvirtinti konkretų žalos dydį (10 proc.). Argumentai dėl to išdėstyti aukščiau, bet dar kartą akcentuojame svarbiausius:

- 1) Skubotas papildomų prezumpcijų įvedimas pakenktų teismo proceso kokybei ir teisingumo užtikrinimui. **Rizika – teismai prezumpciją taikys kaip taisyklę, ypač dėl to, kad etapas, kuriuo pirma turėtų būti vertinama reali žala, yra prašokamas (kaip matyti lentelėje toliau).** Taip teismai priteis tiek per daug, tiek per mažai žalos.
- 2) Dėl šios rizikos ES Žalos Direktyvos preambulėje nurodoma, **kad konkretaus dydžio prezumpcijų „neturėtų būti“.**
- 3) Absoliuti dauguma ES valstybių (90 proc.) tokios prezumpcijos neturi.
- 4) Latvija, kurios reguliavimą siūloma kopijuoti, nepasižymi stipresne vartotojų apsauga. LVK nepavyko rasti informacijos apie atvejus, kuomet Latvijoje vartotojai būtų prisiteisę žalą dėl konkurencijos teisės pažeidimo (ar pasiekę sėkmingą taikos sutartį dar iki teismo).
- 5) Perkeltą ES Žalos Direktyvą, KĮ ir taip buvo numatyti palengvinimai žalos ieškiniams:
 - a. Žala preziumuojama (nors jos galėjo apskritai nebūti – pvz., baudžiama ir už susitarimus, kurie neįgyvendinti).
 - b. Jei teismas negali nustatyti tikslaus žalos dydžio arba tai padaryti per sunku, galima remtis prezumpcijomis.
 - c. Teismas gali į bylą įtraukti Konkurencijos tarybą.
- 6) Kol kas buvo tik dvi bylos, kuriose tiesiogiai nukentėjo vartotojai ir kuriose buvo galima remtis šiais palengvinimais.
 - a. Vienu atveju (notarų)¹⁹ nėra jokios viešai prieinamos informacijos apie bandymą organizuoti ieškinį.
 - b. Kitu atveju (vairavimo mokyklų)²⁰ vartotojams taikos sutartimi, sudaryta ginčui net nepasiekus teismo, buvo atlyginta vidutiniškai po 100 Eur (kas apytiksliai galėtų būti bent 30 proc. daugumos vartotojų sumokėtos kainos)²¹.

Taigi, kol kas nėra nė vienos bylos, kuri būtų strigusi teismuose, vartotojai nebūtų gavę palankaus rezultato ar pan. Jokių **konkrečių** atvejų diskusijose dėl pakeitimų negalėjo nurodyti ir KĮ pakeitimų iniciatoriai. Vietoje to, papildomų palengvinimų (kurie neišvengiamai kelia blogesnio proceso teisme rizikas) siekiama net nesulaukus Žalos Direktyvos rezultatų. Nors ji perkelta dar 2017 m., konkurencijos teisėje tai nėra ilgas laikotarpis. Pvz., 2018 m. Konkurencijos tarybos pradėtų tyrimų išvados dar yra nagrinėjamos teismuose²².

¹⁹ Konkurencijos tarybos 2018 m. balandžio 26 d. nutarimas Nr. 2S-2 (2018).

²⁰ Konkurencijos tarybos 2018 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 2S-7 (2018), <https://www.lrt.lt/naujienos/eismas/7/2283696/kirtis-karteli-sudariusioms-vairavimo-mokykloms-mokiniams-tures-atlyginti-nuostolius>

²¹ Vairavimo mokyklų kainos skirtinguose miestuose skyrėsi, skirtingi vartotojai taip pat mokėjo įvairias kainas. Apytikslis skaičius gautas pagal Konkurencijos tarybos nurodytų kainų B kategorijos kursams Vilniuje (270–419 Eur) vidurkį (345 Eur) iki kartelio ir jas palyginus su karteliniu susitarimu (bent 500 Eur). Tuomet dėl kartelio įvykęs kainos augimas (155 Eur) sudaro apie 30% galutinės vartotojo sumokėtos sumos.

²² Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vis dar nagrinėja Konkurencijos tarybos nutarimą dėl vaistų prekybos (Nr. 2022-12-09), kurio tyrimas pradėtas 2018 m.

Papildomos prezumpcijos palengvintų vartotojų atstovų darbą, **bet tą padarytų tik kokybiško teismo proceso sąskaita.**

Apibendrinant, LVK nepitaria Projekto siūlymams ir prašo Ekonomikos ir inovacijų komiteto jam nepirtarti. Pakeitimams nėra jokio aiškaus ir pagrįsto poreikio, o jų priėmimas pakenktų teismų sprendimo kokybei, teisingumo užtikrinimui, keltų klausimų dėl atitikties Žalos Direktyvai, nėra suderinamas su esama Lietuvos ir Europos Sąjungos teismų praktika.

Pagarbiai

Generalinė direktorė

Ineta Rizgelė

Originalas nebus siunčiamas. Ineta Rizgelė, el.p. ineta@lvk.lt, mob. +37060205233.